

Kommentti -- Kasvavaa yhteyttä

Anni Maria Laato

TT, dos. tutkimusjohtaja

Åbo Akademi

On ollut hienoa lukea tätä perusteellista ja hyvin tehtyä dokumenttia. Esitän nyt kuitenkin myös joitakin kriittisiä kommentteja ja ehdotuksia, miten työtä voitaisiin jatkaa.

Teologia on aina kontekstuaalista. Sitä tehdään tiettyssä paikassa, tiettyyn aikaan ja oman ajan ihmisiä varten, ja sellaisena sitä tulee myös tarkastella. Niin kuin dokumentissa *Kasvavaa yhteyttä* ja myös dokumentissa *Vastakkainasettelusta yhteyteen* todetaan, Suomen evankelis-luterilainen kirkko on historiansa takia lähtökohtaisesti aika lähellä katolista kirkkoa, niin teologialtaan kuin monien käytännön asioiden suhteen. Reformaatio oli täällä melko konservatiivinen, eikä myöhemminkään ole kehittynyt sellaista vastakkainasettelua kuin esimerkiksi paikoin Saksassa. Enemmistökirkkona luterilaisen kirkon ei ole tarvinnut rakentaa identiteettiään ketään vastaan. Näistä lähtökohdista seuraa, että suomalaisessa keskustelussa katolisten ja luterilaisten välillä voidaan päästä aika pitkälle, kenties pitemmälle kuin sellaisissa maissa, joissa historian kuluessa erot ovat kasvaneet suuremmiksi. Suomen kirkoilla voi siksi olla paljon annettavaa kansainväliseen keskusteluun.

Otan esille muutamia teemoja, joissa tämä näkyy ja kysymyksiä, jotka tästä seuraavat.

Sama kaikkiin suuntiin

On vanha hyvä periaate, että ekumeenisissa ja myös uskontojen välisissä kohtaamisissa kirkon on oltava sama kaikkiin suuntiin. Ei voi toimia niin, että keskusteluissa yhden tahon kanssa sanotaan yhtä ja toisen kanssa toista. Tätä dokumenttia lukiessa tulee väistämättä mieleen, että nyt saavutettu yksimielisyys katolisen kirkon kanssa herättää kysymyksiä erityisesti reformoitujen kirkkojen taholla, ja myös niiden luterilaisten kirkkojen piirissä, jotka ovat historiallisista syistä saaneet paljon vaikutteita reformoidusta teologiasta. Ennen muuta dokumentissa perusteellisesti käsitelty ajatus Kristuksen todellisesta läsnäolosta eukaristiassa poikkeaa selvästi reformoidusta teologiasta. Samoin piispanviran ja sen sakramentaalisuuden korostus herättää varmasti kysymyksiä esimerkiksi niissä luterilaisissa kirkoissa, joissa ei ole samanlaista piispanvirkaa, vaan sen sijaan esimerkiksi määräaikainen superintendentin tehtävä.

Toisaalta, ehkä tämä onkin hyvä asia. Ne luterilaiset ja reformoidut kirkot, jotka eivät oikopäätä allekirjoittaisi tätä dokumenttia, voivat toivottavasti käyttää tätä pohjana omalle työskentelylleen, ja heidän suunnastaan todennäköisesti tuleva kritiikki varmaan inspiroi teologista työskentelyä täällä Suomessa.

Yhteisen, rikkaan teologisen perinnön käyttö

Kuten teoksessa *Vastakkainasettelusta yhteyteen* (s. 38-39) todetaan, Luther tunsi hyvin keskiajan teologiaa, ja hänen oma teologiansa kehittyi sen pohjalta. Hän oli myös syvästi juurtunut patristiseen traditioon. Erityisen tärkeä hänelle oli luonnollisesti Augustinus, mutta hän viittaa usein muihinkin kirkon isiin. Vaikka Luther sanoikin, ettei ”pyhien isien esimerkistä tai sanasta voi tehdä uskonkappaletta” (Schmalkaldenin artiklat), hän kuitenkin usein viittaa niin heidän esimerkkiinsä kuin teologiaansakin.

Luterilaisissa tunnustuskirjoissa jatketaan samaan tapaan. Lainauksia kirkkoisilta vilisee teksteissä, ja varhaisen kirkon tunnustuksiin sitoudutaan. Myös 1500- ja 1600-luvun suuret luterilaiset teologit, esimerkiksi Martin Chemnitz ja Johann Gerhard, ammentavat jatkuvasti kirkkoisien teologiasta. Kirkkoisia ei käytetä ainoastaan todistamaan omaa näkemystä oikeaksi, vaan myös aidosti teologian syventämiseen ja oppimiseen.

Katolisen kirkon ekklesiologisen ajattelun uudistumisessa patristisen ajan teologian uudelleen löytymisellä on ollut suuri merkitys. Nykyään (ja tässäkin dokumentissa) korostettu kommuunio-ekkesiologia nousee patristisen ajan ekklesiologiasta. Myös kirkon näkeminen Jumalan kansana, joka on matkalla, tai ruumiina, jossa jokaisella jäsenellä on tehtävänsä, tai Marian tai Vanhan testamentin suurten äitien näkeminen kirkon esikuvina, tulivat uudelleen ajankohtaisiksi katolisessa kirkossa nimenomaan kirkkoisien tekstien lukemisen kautta. Näin kirkkoisat ja myös keskiajan teologit kuuluvat yhteiseen perintöömme ja heidän tekstejään tutkimalla voi löytää syvempää yhteyttä.

Nyt käsiteltävässä dokumentissa on monissa kohdissa otettu mukaan varhaisen kirkon näkökulmia. Välillä se sanotaan ääneen, välillä ei. Esimerkkinä tästä on sakramentin määrittely ja sakramenttien lukumäärä (55-56). Kirkkoisien aikaan pärjättiin hienosti, vaikka sakramenttien lukumäärää ei ollut määriteltä (tämä muuten sanotaan myös luterilaisissa tunnustuskirjoissa) ja sakramentin määritelmästäkin oli erilaisia käsityksiä. Tärkeämpää kuin lukumäärä on se, että tiedetään mistä puhutaan.

Toinen esimerkki on eukaristiaa toimittavan papin toimiminen *in persona Christi* – tässä olisi voinut mainita Ambrosiuksen, jonka eukaristian viettoa koskevien tekstien lukeminen tekee tästä ajatuksesta helposti ymmärrettävän (esim. *De sacramentis* 4-5).

Usein on todettu, että oma aikamme muistuttaa monin tavoin antiikin aikaa. Kirkot elävät samantapaisessa toimintaympäristössä kuin varhaisen kirkon aikana: kristityt ovat monin paikoin vähemmistönä, ja on uudelleen ajateltava, mitä kristillisen todistuksen antaminen ja kristillinen etiikka tällaisessa ympäristössä merkitsee. Tästä tullaankin seuraavaan kysymykseen.

Kristillinen todistus ja lähetystyö

Dokumentissa todetaan moneen otteeseen, että kirkon olemukseen kuuluu ulospäinsuuntautuminen, kristillisen todistuksen antaminen ja lähetystyö, esimerkiksi *Lumen gentiumia* lainaten näin: ”Evankeliumin julistus Kristuksesta kansojen valkeutena kaikille

luoduille on kirkon perustehtävä,” ja toisaalla näin: ”Olemme yksimielisiä eukaristian keskeisyydestä kirkon lähetystehtävälle” (96) ja näin: ”piispojen tärkeimpien tehtävien joukossa nousee evankeliumin julistus ensi sijalle” (241). Kirkon apostolista missiota suoraan käsittelevät kappaleet ovat dokumentissa kuitenkin varsin lyhyet (28 ja 47), eikä tätä aihepiiriä varsinaisesti kehitetä eteenpäin.

On hyvä korostaa sitä, että kirkon, ja erityisesti virkaan vihittyjen piispojen ja pappien, tehtäväksi on annettu tehdä kaikki kansat Jeesuksen opetuslapsiksi kastamalla ja opettamalla. Kommuunio-ekkleesiologia ei ole julistuskeskeisen ekkleesiologian vastakohta, vaan sisältää tämän näkökulman. Etsiessään keskinäistä yhteyttä luterilaiset ja katoliset voivat toivottavasti paremmin antaa yhteisen todistuksen ulospäin ja kutsua lisää ihmisiä mukaan.

Uskontojen kohtaaminen tai uskontodialogi mainitaan nähdäkseni vain kerran, silloin kun luetellaan luterilaisen piispainkokouksen tehtäviä (244). Ymmärrän kyllä, että yhdessä dokumentissa ei voi sanoa kaikkea, mutta uskontojen välinen kohtaaminen on tärkeä kysymys nykyajassa, ja liittyy läheisesti ekkleesiologiaan. Suhtautuminen juutalaisuuteen, islamiin ja muihin uskontoihin ei toki ole sellainen asia, josta katolisilla ja luterilaisilla olisi erityisen erilaiset käsitykset. Enemminkin on niin, että yhdessä voitaisiin pohtia siihen liittyviä kysymyksiä.

Lopuksi otan esille muutamia yksityiskohtia, joita voisi käsitellä tarkemmin

Oikeus vihkiä pappeja (esim. 205). Luterilaisissa tunnustuskirjoissa (Schmalkaldenin artikkelit 10 & Paavin valta ja johtoasema), sanotaan, että vaikka tämä tehtävä käytännössä on uskottu piispoille, se varsinaisesti kuuluu seurakunnalle. Myös kirkkoherran toimittama vihkimys on pätevä. Vaikka se, että näin sanotaan Tunnustuskirjoissa, nousee poikkeustilanteesta 1500-luvulla, se kuitenkin kuuluu luterilaiseen tunnustukseen, ja se perustellaan Raamatulla ja traditiolla. Onhan tämän teologisen periaatteen mukaan toimittu myös myöhemmin. Käsittelemässämme dokumentissakin viitataan tapaukseen, jossa 1884 kaikki neljä Suomen piispaa kuolivat lyhyen ajan kuluessa, ja seuraavan vihkimyksen toimitti Helsingin yliopiston systemaattisen teologian professori (nootti 265). Vaikka aiheita on käsitelty useissa ekumeenisissa keskusteluissa, ei sitä voi ohittaa mainitsematta tätä jännitettä.

Diakonin virkaa käsitellään dokumentissa melko lyhyesti (211 eteenpäin), ja siinä olisi voinut ottaa enemmän huomioon uutta tutkimusta. Varhaisen kirkon aikana diakonin tehtävä ei ollut ensi sijassa karitatiivinen, vaan diakoni oli lähinnä piispan oikea käsi. Köyhistä huolehtiminen oli ennen muuta piispan tehtävä. Toiseksi, varhaisessa kirkossa myös naiset toimivat diakoneina, mitä dokumentissa ei taideta edes mainita. Suomessa on tästä tehty äskettäin väitöskirja (Pauliina Pylvänäinen), ja jota tutkimaan Vatikaani on asettanut työryhmän.

Konfirmaatio, siihen katolisessa kirkossa liittyvä voitelu, ja sen suhde kasteeseen ohitetaan kovin nopeasti.

Eskatologia ja kuolemanjälkeinen elämä ovat aiheita, jotka nykyajan teologiassa joko jäävät sivuun tai ne tulkitaan toisin kuin aiemmin. Dokumentissa todetaankin, että näistä

aiheista pitäisi puhua lisää (111). Patristisessa ekklesiologiassa ajatus maan päällä elävän kirkon yhteydestä taivaalliseen seurakuntaan on yleinen, ja näkyy esimerkiksi marttyyrikertomuksissa. Myös se ajatus, että kirkon matkan määrä on taivaallinen koti, näkyy usein patristisen ajan kirjallisuudessa.